

Sterke Språkmodeller: Sentrale begreper

Nedenfor finner dere en oversikt over sentrale termer og begreper som brukes under temaet sterke språkmodeller. I skolen brukes *sterke språkopplæringsmodeller*. Listen er alfabetisk.

- **Autoritativ oppdragsesstil** – den voksne har klare forventninger til barnet, blant annet i forhold til adferd, oppgaver og læring, samtidig som den voksne viser forståelse og varme. Styring av språkmiljøet er en del av denne oppdragsesstilen, og den støtter barnas trygghet når det skjer gjennom forståelse og hensyntagen til barnet (Pasanen et al. 2022: 21,22,31.).
- **Befestningsmodellen** – er en *sterk språkmodell*, som styrker og støtter barnets/elevens samiske språk. Modellen er 100% samiskspråklig. Målgruppen er barn/elever som har samisk som hjemmespråk. Barn som går i samiske barnehager vil ofte raskt lære seg å forstå samisk, så de kan etter hvert inkluderes fra tilegnelsesmodellen til befestningsmodellen (Pasanen et al. 2022.).
- **Bevisst språkpraksis** – tilstrekkelig input på samisk, jevnlig evaluering av tilbudet på samisk, samisk som kommunikasjonsspråk og opplæringspråk. Bevisst språkpraksis angir hvilken plass samiske språk har i institusjonens tilbud og hvordan man skal jobbe for at alle barna skal begynne å snakke samisk (Pasanen et al. 2022.).
- **Bygge kapasitet** – støtte og utvikle ansatte i deres samiskspråklige arbeid gjennom kurs, utdanning og videreutdanning i samisk. Rydde tid til å arbeide bevisst med språket og språkpraksisen: planlegging, drøfting, diskusjon, gjennomføring og vurdering.
- **Dryppmodellen** – Når et minoritetsspråk brukes i barnehage eller skole i mindre grad. Barn og elever møter minoritetsspråket (samisk) i korte stunder av gangen, noen dager i uka eller i måneden. For eksempel når elever/barn kun har 2-3 timer samisk i uka. Dryppmodellen har vært mye brukt i samiskopplæringa. Den gir ikke produktive samisktalende barn og er derfor en *svak språkmodell* (Pasanen et al. 2022.).
- **Flerspråklighet** - når barna og elevene bruker og lærer flere språk.
- **Implementering** – *Sterke språkmodeller* er for mange en ny måte å tenke og gjennomføre arbeidet på. Selve fagstoffet om sterke språkmodeller, utgjør *hva* som skal læres. Implementeringsstrategien vektlegger ofte *hvordan* læreprosessen og arbeidet skal gjennomføres i institusjonen. Implementering er inndelt i fire faser: 1. eksplorering, eller *undersøkelsesfasen*, 2. installasjon, eller *forberedelsesfasen*, deretter 3. første implementeringsfase og 4. full implementering (Roland, Øgård, & Hye, 2023.).
- **Innfødt minoritetsspråk** – et språk som blir brukt innenfor et bestemt territorium eller av mindretallsgrupper som historisk har hatt tilhold i et område eller land i lang tid. Se også nasjonale minoritetsspråk og urfolksspråk.
- **Innflyttede minoritetsspråk / tilflyttede minoritetsspråk** – fellesbetegnelse for de språkene som blir brukt av minoritetspersoner som av ulike grunner har flyttet til landet i nyere tid.
- **Input** – samiskspråklig tilførsel, dvs. alt som vi ser og hører på samisk i vårt miljø. I og med at barna og elevene er en stor del av dagen i barnehagen eller på skolen, så blir disse institusjonene

viktige for å styrke de samiske språkene. Forskning og erfaring viser at barn og elever ikke blir samisktalende med få aktivitetsstunder på samisk eller 2-3 timer samiskopplæring i skolen. Erfaringer viser at barn og elever må bades i minoritetsspråket hver dag, helst opp til 100% av barnehage – og skolehverdagen. Det betyr at opplæringen må være på samisk i flere fag på skolen (Pasanen & et al. 2022:16.).

- **Majoritetsspråk** – er som regel et statsspråk. I samiskspråklige sammenheng er det norsk, svensk, finsk og russisk. Flertallet av landets innbyggere bruker majoritetsspråket hver eneste dag.
- **Metode** – systematisk fremgangsmåte (snl.no/metode).
- **Minoritetsspråk** - et språk som blir brukt av en mindre gruppe i et land.
- **Modell** – betyr forbilde, mønster eller form som noe utføres etter. Det er en forenklet fremstilling av en teori, en prosess eller en situasjon (snl.no/modell). Modell er noe annet enn «fagplan» og «metode». I vår sammenheng snakker vi om språkmodeller. Colin Baker og NOU-meldinga *Hjertespråket* definerer modell på samme måte etter fire kriterier: *elevkategori, språket i klasserommet, samfunnsmålet og det språklige målet*. Todal har utvidet definisjonen med tre nye kriterier: 1 *Varighet* (helhetstenkning gjennom hele barnets/elevens barnehage- og skoleløp), 2 *Tydelig språkpolitisk målsetting* om hva «*tospråklighet*» betyr i et minoritets- og majoritetsperspektiv (spesifisering av samfunnsmålet) og 3 *Tydelig ansvar* hvor ansvaret for samiskopplæringa plasseres i kommunen. (Kilde: fra Todal (2021) som også viser til *Bakers Foundation og Bilingual Education and Bilingualism*, 2017). Arbeidsgruppa for SåMOS-rapporten *Sterke språkmodeller* legger til ytterligere ett kriterium: *Bevisste språkpraksiser og Vurdering*. Styrken på kriteriene avgjør om modellen blir en sterk eller svak språkmodell (Pasanen et al. 2022: 6.).
- **Nasjonale minoritetsspråk** - Språk som blir brukt av en mindre gruppe i ett land/nasjon. Det er fem nasjonale minoriteter i Norge. Det er kvener, skogfinner, rom, romani og jøder, med egne språk. Se også minoritetsspråk.
- **Produktiv språkkunnskap** - personen både forstår, snakker og skriver språket godt. *Produktiv språkferdighet* viser til at man kan snakke språket godt, i samisk skolekontekst vil det også innebære at man skriver språket godt (Pasanen et al. 2022: 3.).
- **Organisatoriske forutsetninger** – Det er eiers og tilbyders helhetlige ansvar; utvikle felles forståelse for hva som ligger i begrepene som beskriver språkmiljøene for barn/elever; få oversikt over og sette i verk mulige tiltak for styrking av sterke språkmodeller (Pasanen et al. 2022: 14-19), samt bygge intern kapasitet.
- **Reseptiv språkkunnskap** – personen forstår og leser språket, men snakker ikke språket. *Reseptiv språkferdighet* viser til at man forstår språket, men ikke snakker språket eller snakker det veldig lite (Pasanen et al. 2022: 3).
- **Riksspråk** – en foreldet betegnelse for landets nasjonale standardspråk, eller landets offisielle språk. I samisk sammenheng er det norsk, svensk, finsk og russisk.

- **Samisk barnehage** – I samisk barnehage er samisk hovedspråk. Rammeplan for barnehagen og barnehageloven §2 gir føringer for innhold og språk. Rammeplanen krever at barnehageeier vedtektsfester formål om å styrke samisk språk og kultur. Barnehageloven §10 sier at "kommunen har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur". Befestningsmodellen og/eller tilegnelsesmodellen kan brukes for å oppnå mål om produktive samiskspråklige ferdigheter hos barn.
- **Samisk barnehageavdeling** – en samisk barnehageavdeling kan være en del av en barnehage som ikke er definert som samisk barnehage. Rammeplan for barnehagens føringer for samisk barnehage gjelder også for samisk avdeling i andre barnehager. Barnehageavdelingen skal ha samisk som hovedspråk, og språktilbudet gis etter befestningsmodellen eller tilegnelsesmodellen. Også her er målet at barna skal bli produktivt samisktalende. Rammeplanen krever at barnehageeier vedtektsfester formål om å styrke samisk språk og kultur. Barnehagelovens § 2 og 10 gjelder også for samisk avdeling.
- **Samisk skole** – Skole som følger samiske læreplaner og har samisk som kommunikasjons- og undervisningsspråk (Opplæringslovens §1-5 og Samelovens §3-1). Les mer om dette i Sterke språkmodeller rapporten: Pasanen et al. 2022: 16.
- **Samisk klasse** – samisk skoletilbudet i norske skoler, som følger samiske læreplaner (Opplæringslovens §3-2 og Samelovens §3-1). Les mer om dette i Sterke språkmodeller rapporten: Pasanen et al. 2022: 16.
- **Samtalestrategier** – viser til måter å samtale på for å styrke barnas samiske språkbruk. Samtalestrategiene styrer vårt språkvalg i samtalen. Samtalestrategier kan deles inn i enspråklige og tospråklige. Eksempler på *enspråklige samtalestrategier*, hvor både voksne og barn snakker samisk, er å bruke *jeg forstår ikke*-strategien eller *gjette* hva barnet sa på riksmålet, gjerne gjette litt feil. Det forutsetter at barnet kan såpass mye samisk til å snu fra riksspråket til samisk. Eksempler på *tospråklige samtalestrategier* er *fortsettelsesstrategien*, hvor barnet snakker riksspråket og den voksne samisk, eller *språkforkastingsstrategier*, hvor den voksne snur språkbruken fra samisk til norsk. De tospråklige strategiene fører ikke til at barnet lærer å snakke samisk (Pasanen et al. 2022: 29-31.).
- **Språkattrisjon** - den samiske språkferdigheten til barnet med samisk som førstespråk, svekkes eller utvikles ikke slik det ville ha vært naturlig å forvente hos førstespråklige barn (Pasanen et al. 2022: 15).
- **Språkbad** – *Språkbad* kan man kalle et barnehage- eller skoletilbud der samisk er kommunikasjons- og undervisningsspråket selv om det ikke er barnets hjemmespråk / førstespråk. Det er *fullstendig språkbad* når samisk brukes hele tiden og over alt i barnehagen/skolen, og *delvis språkbad* når minimum 50% av aktivitetene er på samisk. Da anvendes den *sterke språkmodellen* som arbeidsgruppen har kalt *tilegnelsesmodellen* (Pasanen et al. 2022: 16.).
- **Språkdomene** - samiskspråklige personer og steder, tid og aktiviteter hvor samisk brukes. (Todal, 2007: 61 ff)

- **Språkmodeller** – modeller som gir ulike språkresultater både i barnehage og skole; vi bruker også *språkopplæringsmodell* i skolen som synonym. Opplæring er først og fremst knyttet til skole.
- **Språkplan** – plan for utvikling av felles praksis og kultur for språkpraksis. Språkplaner skal lages både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå og på institusjonsnivå. Kommunene og andre eiere må også ha helhetlige språkplaner for barnas samiske språkløp. I arbeidet med *sterke språkmodeller* har vi hovedfokus på utvikling av språkplaner i hver enkelt barnehage og skole. Språkplanen *skal* fortelle om språkbruken og språkutviklingen på hver enkelt institusjon. Språkplanen bør også angi hvordan man skal ta imot barn som ikke har samisk som hjemmespråk, og hva slags støtte de skal få for å begynne å snakke samisk. Gjennom en språkplan for familien, kan de samiske familiene planlegge for hvordan det samiske språket i hjemmet skal være og hvordan de skal styrke det. Det kan også lages språkplan på individnivå, for hvert enkelt barn og elev.
- **Språkreib** – 100% samisktilbud i barnehage med samisktalende ansatte. Barnehagegruppen har hovedsakelig riksspråk som hjemmespråk. I barnehage tilegner barna seg språket først og fremst i kommunikasjon og praktiske aktiviteter med voksne og andre barn som snakker samiske språk.
- **Sterke språkmodeller** - Modell for å få flere produktive samiskspråklige barn. I disse språkmodellene skal samisk brukes som kommunikasjonsspråk i barnehagen, og som kommunikasjons- og opplæringsspråk i skolen.
- **Svake språkmodeller** – korte stunder med samisk i barnehagen, og 2-3 timer med samisk i uka i skolen er en svak språkmodell. Her kalles den *dryppmodellen*, som har vært vanlig i mange barnehager og skoler, spesielt utenfor de sterke samiskspråklige områdene fram til i dag. Erfaringene viser at modellen ikke har gitt produktive samisktalende barn.
- **Tilegnelsesmodellen** – er en *sterk språkmodell*. Benevnes også som *språkbadsmodellen* og *språkreib*. Når begrepet *tilegnelsesmodellen* brukes, så betyr det at målet med språktilbudet er at barna og elevene skal bli produktivt samiskspråklige. Dette krever bevisste språkpraksiser og at barnas språk vurderes jevnlig. Målet oppnås ved at kommunikasjons- og undervisningsspråket er samisk. Målgruppen for tilegnelsesmodellen er barn og elever som ikke kan samisk eller kan litt samisk. Modellen er i de fleste sammenhenger 100% samiskspråklig av total tid i barnehagen og skolen, men kan være ned mot 50%. Jo nærmere fullstendig språkbad jo sterkere utvikles det samiske språket hos barna. Språknivået tilpasses barnas og elevenes forståelse. Her er f.eks. kroppsspråk, bevegelse, bilder, filmsnutter og rollespill viktige hjelpemidler. Det anbefales ikke å bruke andre språk som støttespråk.
- **Tospråklighet** – Når barna bruker og lærer to språk, for eksempel norsk og samisk.
- **Urfolksspråk** – I Norge, Sverige, Finland og Russland er de samiske språkene definert som urfolksspråk. Brukere av samiske språk har rett til å møte, bruke og lære språket sitt. Det er et overordna politisk mål i Norge at alle som tilhører et urfolk, skal ha rett til å utvikle og bruke sitt eget språk (Språkrådet.no). Samene med sine samiske språk var i området lenge før statsgrensene ble etablert.

Kilder

Baker, Colin (2017): *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*, Clevedon: Multilingual Matters.

Barnehageloven [Lov om barnehager \(barnehageloven\) - Lovdata](#)

NOU 2016:18 Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-18/id2515222/>

NOU 2016: 18 Kortversjon, fire språk/NOU Nöörjen byögkeles salkehtimmie 2016: 18/VAT Vuona almulasj tjielggidusá 2016: 18/NAČ Norgga almmolaš čielggadeamit 2016: 18

[Hjertespråket/Vaaimoegiele/Váimo giella/Váibmogiella](#)

Opplæringsloven §3-2 <https://lovdata.no/lov/2023-06-09-30/§3-2>

Pasanen, Annika, Baal, Berit Anne Bals, Mikkelsen, Inga Lill, Päiviö, Ánne-Marge (2022): *Sterke språkmodeller*, Sametinget.

<https://sametinget.no/sok.aspx?MId1=8&searchTerm=sterke+spr%c3%a5kmodeller>

Rammeplanen <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/>

Roland, P., Øgård, M., & Hye, L. (Red.). (2023). *Kapasitetsbygging i barnehage, skole og PPT. Profesjonelle lærende felleskap, implementering og ledelse*. [Oslo]: Cappelen Damm Akademisk.

Sameloven §3-1 <https://lovdata.no/lov/1987-06-12-56/§3-1>

SNL.no

Todal (2002): *"...jos fal gáhttet gollegielat" Vitalisering av samiske språk i Noreg på 1990-talet*, Avhandling til dr.art.-graden, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø.

Todal (2007): *Samisk språk i Svahken sijte, Sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule*, Diedut nr. 1/2007, Sámi Instituhtta, Nordisk Samisk Institutt.

Todal (2021): *Notat om sterke og svake tospråklege opplæringsmodellar til bruk i SáMOS-prosjektet*. Upublisert artikkel.